

Kronika

FRANCE PIBERNIK, MED TRADICIJO IN MODERNIZMOM

Književnost

Pravilno ugotavlja France Pibernik v uvodu v knjigo med tradicijo in modernizmom,* da gre njegova knjiga dopisovanj s sodobnimi slovenskimi pesniki »v smer dopolnjevanja« kritičnih komentarjev sodobnikov, esejističnih razčlenjevanj in literarnozgodovinskih raziskav, s čimer želi »odpreti eno izmed nadaljnjih oblik medsebojnega sporazumevanja v območju poezije«. Iz prvotnih širokih zasnov, ko naj bi avtor v svoje korespondenčne zveze in mreže ujel »vse živeče slovenske pesnike vseh rodov in usmeritev, saj bi tako zbrano gradivo omogočalo hkrati pogled na dogajanja v sodobni pesniški ustvarjalnosti...«, se je po osmih letih izkazalo, da na Slovenskem področju umetnosti česa sistematičnega in celostnega s sodelovanjem »prizadetih« kratko in malo ni mogoče doseči, dodajmo: »na prostovoljni način! Še sreča, da imamo literarne zgodovinarje (tudi eden izmed trnov v peti »prizadetih«), ki »pospravijo« svoje »žrtve«, jih klasificirajo in za večno spravijo v svoje umske produkte, tja, kamor bi se pesniki nikakor ne bi hoteli (ali znali) spraviti sami, kaj šele, da bi jim pri tem hoteli celo pomagati. In to je že tudi dovolj velik razlog (ali spoznanje), da bi se takega (podložniškega) dela nikdar ne lotili.

In vendar! Pibernikova knjiga je pred nami; ne sicer taka, kot si jo je

(* France Pibernik, Med tradicijo in modernizmom — pričevanja o sodobni poeziji, Slovenska matica 1978, osnutek za ščitni ovitek Miša Bernik, fotografije Marjan Kucec, str. 325)

avtor zamislil (le katera je taka!), vendar pa s svojim dokumentarnim pričevanjem šestnajstih slovenskih pesniških imen v dobršni meri reprezentančna, z dokaj obsežno osebno interpretacijo lastnega literarnega dela in pogledi na širša pesniška dogajanja, v nekaterih primerih (Vitomil Zupan, France Vurnik, Jože Snoj, Branko Hofman) pa celo povsem intimnih izpovedih o lastnem življenju. In če se spomnimo Pibernikovega citata misli iz Eliotovega eseja Glasba poezije: »Kadar pesnik govori ali piše o poeziji, je deležen čudnih prednosti in čudnih omejitev«, potem jih dodajamo ugotovitve, da se slovenska literarna zgodovina nenehno vrača k intimnim izpovedim iz življenja naših literatov — h korespondenci — in v nji išče tisto, česar ne more najti v naši, tedaj še nerazviti stopnji javne komunikacije; intervjujev, polemik, izjav, konfrontacij s trenutno aktualnimi javnimi problemi... In naposled nam zgodovina potrjuje, da ni takega gradiva dovolj, pri vase zaprtih in zagledanih slovenskih kulturnih trdnjavah pa še zlasti! In bolj ko se čas odmika, bolj tonejo v pozabo konteksti mnogih javnih nastopov, krnijo se dokumenti, zožujejo se priče (ki so tiho! ko bi še lahko kaj razkrile, pa so raje tiho zaradi ljubega miru in zamere). Ostane torej le tisto, kar je zapisano kot dokument. Vedno bolj pridobiva vrednost (spomnimo se Prešernovega pisma staršem) in delo, naj je še tako nevhvaležno in obdano z mnogimi težavami (objektivne in subjektivne narave) postane predmet zgodovinskega gradiva, še zlasti, če se izkaže, da je avtor »daleč videl«, Izidor Cankar je s svojimi Obiski zastavil pero z dokumentarnimi cilji in to, nič novega ne bomo rekli, uspešno.

Žal mu obe medvojni desetletji ni nihče (v taki obliki) sledil (če zanemarimo razne ankete, spomine, pričevanja), zato so mnoge umetniške osebnosti ostale (avto)dokumentarno skoroda mrtve — tudi zaradi tega, ker je naša memoarna in dnevniška literatura še vedno najšibkejša slovenska literarna zvrst, še bolj kot esej. Pa vendar bi morali priznati, da nam je pogumni Janez Trdina v svojih Spominih pokazal pravo pot! A kaj, ko se pri nas pisanje spominov še najraje sprevrže v obrekovanje in obračunavanje.

Tako dolg uvod ne bi bil potreben, če ne bi spoznali že v tem horizontu vrednosti Pibernikovega dela (in prispevka sodelujočih), a hkrati opozorili na potrebo po njegovem nadaljevanju (vsaj v tako aktivno spodbudni obliki, kot si jo je zastavil naš avtor), pa četudi bi segla do najmlajših pesniških in širše literarnih generacij.

France Pibernik, sam pesnik in publicist, (ki spremlja literarni razvoj posameznih avtorjev od svojega prihoda v Ljubljano leta 1949), nastopa v vlogi »izzivalnega korespondenta« kot poznavalec, ki ve, kaj hoče pri posamezniku; ponuja mu nastavek dialoga v zanj kar se da primerni obliki; ustrezno njegovi specifikki — pesniškemu opusu — genezi dela, v iskanju nadrobnosti, vendar pa hkrati čim bliže avtorju-sokorespondentu samemu. Zato se dopisovanje le deloma sprevrže v polemiko na račun tretjega (npr. France Forstnerič, Janez Menart), pa tudi ne obstaja omejeno le na natančno analizo pesniškega dela (npr. Tauferjev esej O rabi rabljenih besed, Udovičev Med resničnostjo in vizijo in Zajčev premišljevanje Igra besed in tišin), kar pa ne ustreza povsem Pibernikovim zahtevam, saj gre le za ponatis predavanj oziroma esejev, ki v zadnji konsekvenci ne dopuščata dialoških razsežnosti, bistvenih v zgradbi te knjige.

Jože Udovič v svojem eseju bolj kot o poeziji nasploh govori o (ne)moči

jezika, o nemoči z jezikom poimenovati stvari o nemimetični funkciji poezije, o tem, kako pravo pesem »zajame z besedami dosti več, kakor je navzoče v besedah samih«, kar da je »znamenje njene moči in njene globine«. Nič o sebi in svoji poeziji konkretno, a vendar je njegova poetika pred nami. Matěj Bor za ustavlja v svojih vizijah ob genezi pesnitve Šel je popotnik skozi atomski vek, a hkrati posega v iskanje tematskih vezi z lastno medvojno poezijo. Vitomil Zupan nam ob manj znani zbirki Polnočno vino razgrinja pravi dokument svoje obsežne pesniške (in vsakršne literarne) ustvarjalnosti, ob njej pa obsežno »življenjsko sceno«, na kateri je nastajal njegov literarni opus. In tudi širše; ali ni opazen poudarek doživljanju Voduškovega Odčaranega sveta, ob katerem je »tudi naša moderna izgubila svoj blesk; ko da smo v hipu stopili v Evropo in v svet«; ali ni aktualno sholastično vprašanje: zakaj si je družba ustvarila umetnost (in kakšno umetnost si želi)! Po svoji genezi svojske pesniške poti je aktualen prispevek Janeza Ovsca, kljub temu da nekaterim kritikom in literarnim zgodovinarjem »še ni prišel v zavest«. Oris pesniške rasti pred vojno in med njo, po osvoboditvi — v Mariborski reviji Svít . . ., do vseh zbirk, literarnega horizonta, ustvarjanja, daje možnosti novih generacijskih konfrontacij. Ivan Minatti začenja pri pesniškem postopku, lirizmu v svojem delu, doživljanju narave, pesniških začetkih, oblikah, do estetskega koncepta: »sozvočja med napisanim in tem, kar sem v trenutku pisanja občutil«. Ada Škerlova se v enkratnem odgovoru ustavlja predvsem ob svoji zbirki Senca v srcu in literarnemu označju v letih 1945—49. Janez Menart se v svojem dolgem korespondenčnem prispevku ne more izogniti polemični osti na račun drugih — pesniških kolegov in literarnih zgodovinarjev, od katerih si »resnično živa umetnost nima kaj dosti obetati«. Po teh

marginalijah se pesnik Semaforov mladosti obrne k lastnemu delu in njegovi odmevnosti — »nesporazumnih s kritiko«, a uspehih med bralci, k prevajanju, pesniški obliki in izrazu, do narodnostnega vprašanja. Menartova odzivna koncepcija sodelovanja se do tu v knjigi še najbolj približa Pibernikovi zasnovi dela. Branko Hofman, sam avtor podobne knjige, Pogovori s slovenskimi pisatelji, kot jo je zasnoval Pibernik, govori o svojem ustvarjalnem času in predvsem o svoji intimi v njem, prepričan, da »osebno pričevanje bistveno pripomore k razumevanju pisateljevega dela«. Dane Zajc je prispeval premišljevanje o pesmi in usodi pesnika, o pesmi kot »desetnici od rojstva do svoje smrti«, o poeziji, ki »nima nobenega praktičnega namena in pomena«, o »biti pesnik ni nikakršen poklic«, o pesmi, ki je »brez izmerljivih koristi« in le »pričevanje o stanju tistega, ki poezijo piše«... Dopisovanje z Gregorjem Strnišo je eno zadnjih (po datumu) v Pibernikovi knjigi, zato pa zastavlja širok horizont problematike, od »razsežnosti le osnovnega dela v prostorski in časovni zavesti«, animističnega značaja jezika, poezije, ki »ne more biti reduciranje čustva, če hoče ostati poezija«, interpretacije Murnove Pesmi o ajdi kot »značilen primer preseganja čustva s samim sabo« in primer »pesmi objektivnega značaja«, do opisa transcendiranja besedne umetnine v odnosu do realnosti in do nas. Kajetan Kovič ob svoji antološki zbirki Vetrnice razkriva svojo komunikacijo z okoljem; ta pa je zadržana, je komunikacija skozi filter«. Govori o naravi kot izkušnji — odkrivanje človekovega mesta v njej (počasno reagiranje kot varovanje pred skrajnostmi) — od tu interludij iz svoje mladosti- o pesniški (tradicionalni) obliki in pesniškemu obzorju (vzorih), stilu, do generacijskih vzporednic. France Forstnerič se v genezi svojih zadnjih dveh zbirk dotika problemov »sveta rodne pokrajine«, funkcije kurentov-

skega motiva« in »razmerja med resničnim folklornim kurentskim obredjem in njegovo uporabo« v lastni poeziji, ob tem pa problemov »tradicionalizma« ter literarne kritike (polemika ob Vurnikovi kritiki) in zgodovine (Pogačnik, Kos, Paternu). Jedro interpretacije lastnega dela ostaja slejkoprej v območju geneze zbirke Pijani kurent in »pesniškem kurentu« v njej, v širšem smislu pa posega tudi na področje funkcije besede in jezika; kot zaznamovalka predmetov in pojmov, kot jezikovna slika in njena zvočna ali glasovna vloga: poezijo je treba slišati (govoriti). Veno Taufer v eseju O rabi rabljenih besed piše o »nekaterih pesniških postopkih« pri nastajanju zbirke Pesmarica rabljenih besed. Kajpada esej nima neposrednega »stika« s Pibernikovim korespondenčnim izzivom, vendar je po svoji funkciji zelo blizu konceptu njegove knjige. Taufer namreč posega v genezo svoje zbirke, v razkrivanje njenih komponent, ki jemljejo motivne in verzne pobude pri slovenski ljudski pesmi. V primerjavi (ljudske pesmi in Tauferjeve) je razvidna prefinjena gradnja avtorjeve poetike, potem ko se v eseju dotakne tudi problemov funkcije pesniškega jezika ter njegove resnice, bistva pesništva in tehnike jezika. France Vurnik sprva posega v razkritje osebnih doživljajskih in intimnih osnov za svoje pesmi — doba otroštva, domače okolje do preselitve in začetka »tujstva«, kasneje pa se avtor ustavlja pri genezi zbirke Vsegazavedanje (premišljevanje o mejah človekovih možnosti). Jože Snoj razmišlja v svojih odgovorih o širših problemih sodobnih slovenskih poetik, med tradicijo in avantgardizmom, o upiranju nič in destruktiji v formi (ker vodita v slepo ulico) in zaupanju v »rešilni odvir v izpovednooblikovalno samoizpolnjevanje in samopotrjevanje, v stvariteljstvo, v pritrjujoče vztrajanje pri polnem življenju in na vsem možnostim odprtem svetu«. Kajpada je pri merjenju »avant-

gardističnih dosežkov s teoretičnim vatlom« previden, kajti »preden ni opravljeno temeljito idejnoestetsko in izpovedno vrednotenje vseh obstoječih opusov je (tako merjenje) prenatrženost in diskvalifikacija vseh resnih umniških prizadevanj.« Od tu se Snoj podaja v reminiscence o različnem dojetanju iste poezije pri različnih vrstah bralcev, o prvih (lastnih) pesniških izkušnjah na javnih nastopih — v generacijskih vzporednicah in mimobežnostih; v dvajsetletnem iskanju »doma za svojega duha«. Polemika s Pibernikom o avantgardi in medsebojnih »nasprotjih« je ob retrospektivnem posegu v povojna leta dokumentarno vznemirljivo pričevanje o Snojevem otroštvu in socialni slojevitosti slovenske družbe. In naposled je pred nami še dopisovanje s Sašo Vegri. Zanimivo (in vse bolj aktualno) problematiko odpira: nestrpnost in zanikovanje sočasno obstoječih profilov«, medsebojne kulturne diskriminacije in obračunavanja. Nasploh je naša avtorica ena izmed (pre)redkih pesnikov v Pibernikovi knjigi, ki razmišlja o literaturi in pesništvu na nivoju njune socializacije, »specifičnosti v zaznavanju in zaznamovanju človeka«, »komunikacije zunaj izmenjave običajnega izmenjavanja besed«, kjer se kaže umetnost kot »elegantna miselna akcija človeka...«, o poeziji kot »zapisu, ki iz najrazličnejšega besednega materiala zgradi miselnoasociativno prostornino, ki se v njej že dolgo nahajam, a se je šele prek zapisa dokončno zavem«.

Teh nekaj bolj ali manj jedrnatih povzetkov in opisov v povsem adekvatni obliki ne eksplicira vseh misli šestnajstih slovenskih pesnikov in njihovih dvogovorov s Francetom Pibernikom. Izhodiščna vprašanja kot pobude so večinoma opredeljevala horizont pričakovanih odgovorov; izhajala so iz pesniških del, njihove specifičnosti in tudi širšega literarnega konteksta. Žal pa so se (v celoti) premalo dotikala še ene — družbene relacije; zadnje v triadi avtor-

sporočilo-sprejemnik. Te komponente je v knjigi premalo (zato dobi bralec vtis o izrednem solipsizmu slovenskih pesnikov); na dan prihaja bolj iz vzgibov osebne prizadetosti kot posledica analiz in čistega (neobremenjenega) razmišljanja. Tu je, po našem mnenju, knjiga izgubila še dodatni dokumentarni mik, ki ga v celoti sicer nesporno ima. Marsikateri podatek, misel, analiza je tehtna in dorečena; nobene ohlapnosti ni, bi lahko rekli, lahkotnosti, omalovaževanja; nasprotno, celo v »konfliktih« angažirano sodelovanje daje spodbudo za nadaljnje delo.

MILAN DEKLEVA, DOPISOVANJA

Druga pesniška zbirka, *Dopisovanja**, Milana Dekleve, potem ko je leta 1971 izdal edino pesniško zbirko značilne japonske haiku poezije Mushi Mushi, aktualizira eno samo in večno temo poezije-ljubezen. Dopisovanja so notranji dialog med ljubimcema, kajpada ne epistolarni, čeprav je v posameznih tekstih vsebinski nastavek blizu pisemskega komuniciranja, so medsebojno sporočanje v zavezujočem odnosu in o njem; od tod izmenjava moške in ženske perspektive, tipike moške in ženske narave in njihovih čutno-čustvenih prepletanj, kot odzvanjajo na nivoju pesniškega jezika. Od tu Deklevova skrb za jezik kot najbolj ustrezeni in najbolj občutljivejši instrument opisa ljubezenskega dvogovora med moškim in žensko, ali kot pravi pesnik: »Kako bi s tvojim telesom vadil jezik. Da bi verz s pravim imenom naslavljal stvari, ne v samoto tvojega staranja, marveč v brezbriznost bivanja...« ali pa »To ni ljubezenska pesem: ni posvečena, in ali veš, kako beseda ljubi? Slečena zlu in dobroti leži v komaj zgrajenem domu.«

* Milan Dekleva, *Dopisovanja*, DZS Ljubljana 1978, opremila Meta Šubic, fotografije Žare Veselič